

פרופ' יונתן גרוסמן

68 חתימת "תורת הקרבנות" (רשימת הקרבנות השנייה)

שפתיחה כזו לא משולבת ולו פעם אחת ברשימת
הקרבנות הראשונה, ברור שהחתימה שעוסקת ב'תורה'
של הקרבנות השונים מתייחסת לרשימה זו.¹

מאחר שבחתימה זו נזכר שהתורות הללו נאמרו למשה
בעודו בהר סיני ("אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי"),
למד רד"צ הופמן שרשימת הקרבנות השנייה נאמרה
למשה עוד לפני הרשימה שבאה בספר ויקרא ראשונה
ושנאמרה למשה לאחר שכבר הוקדם המשכן (ויקרא א,
א).

בהמשך דברינו נשוב לתרומה נוספת שיש להגדרת
מקום הציווי – הר סיני. הדבר קשור בהשוואת שתי
החתימות ונדון בכך להלן. לעת עתה נשוב לחתימה
הראשונה, שפרשנותה מאתגרת באופן מיוחד.

הניסוח הרומז – "זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי
ה" מניח שהקורא יודע למה הרמיזה 'זאת' מתייחסת.
אולם למעשה יש שתי אפשרויות שקשה להכריע
ביניהם. האם פסוק זה חותם את מתנת הכוהנים
(=משחת אהרן) מכל הקרבנות שהוזכרו לאורך
הפרשה, או שחתימה זו עדיין מצויה בתחומי הציווי על
זבח השלמים והיא מתייחסת לפסוק שנזכר לפניו, ובכך
חותמת רק את מתנת החזה והשוק שאהרן ובניו
מקבלים מזבחי שלמי ישראל?

יש בדבר מחלוקת ראשונים. רשב"ם הוא נציג בולט
לסבורים שהחתימה מוסבת על הקרבנות כולם:

"זאת משחת אהרן ובניו" – שכר משחת אהרן
ובניו כמו שנא' בצו את אהרן: עור העולה, בשר
חטאת ואשם, לחמי תודה, וחזה ושוק של
שלמים, והנותרת מן המנחה" (פירושו לז', לה).²

יש שתי סיבות טובות לקרוא כמו רשב"ם (וכרוב
הפרשנים): ראשית, לשון הרבים שבפסוק מלמדת שלא
מדובר רק בקורבן אחד ספציפי: "זאת משחת אהרן
ומשחת בניו מאשי ה"³. שנית, קשה להבין מה פשר
החתימה החגיגית הזו שמחזירה את הקורא ליום
הקדשת הכוהנים – "ביום הקריב אתם לכהן לה', אשר
צוה ה' לתת להם ביום משחו אתם" (ז', לו) – אם מדובר

בארבעת הפסוקים החותמים את פרשת הקרבנות
שבפרשת צו משולבות למעשה שתי חתימות (ז', לה-לה):

א. "זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה'
ביום הקריב אתם לכהן לה'. אשר צוה ה' לתת
להם ביום משחו אתם מאת בני ישראל חקת
עולם לדורתם".

ב. "זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם
ולמלואים ולזבח השלמים. אשר צוה ה' את
משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל
להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני".

עוד לפני ניתוח מדויק של חתימות אלו והכרעה במה
הן עוסקות, ניכרת לעין הכתיבה המקבילה שלהן.
שתייהן פותחות במילת ההכרזה "זאת" (אנאפורה),
ושתיהן ממשיכות עם הצירוף "אשר צוה ה'... ביום...".

לפיכך האתגר בנייתוח הפסוקים הללו הוא כפול: יש
להבין את מה בדיוק הם חותמים, אך גם להבין מה
התרומה של העיצוב הדומה שלהם.

לשם יציאה למסע ניתוח פסוקים אלו יש להזכיר את
מה שהראה רד"צ הופמן, שחתימה זו מתייחסת
לרשימת הקרבנות השנייה (זו שבפרשת צו), כפי
שעולה מסדר הקרבנות הנזכרים בה המותאם לסדר
הקרבנות שבפרשה זו (עולה – מנחה – חטאת – אשם
– זבח שלמים), וכפי שמוכח מהגדרת הפרשיות "זאת
התורה", שהוא המונח שמלווה את הקורא לאורך
הרשימה השנייה: "זאת תורת העלה" (ו', ב); "זאת תורת
המנחה" (ו', ז); "זאת תורת החטאת" (ו', יח); "זאת תורת
האשם" (ז', א); "זאת תורת זבח השלמים" (ז', יא). מאחר

3 אני מניח שהצירוף 'אשי ה' מכוון ללשון רבים, וכך תרגמו כאן כמעט
כל המתרגמים. עם זאת, יש תרגומים שבהם לשון הרבים הודחקה,
וייתכן שבמכוון, כמו: "Such was the portion of Aaron and his
descendants in the food burnt for the LORD" (New Jerusalem
Bible).

1 ראו גם: א' שמאע, "שתי מגמות בחנוכת המשכן והשתקפותן בתורת
הקרבנות", מגדים ב (תשמ"ז), עמ' 32-44; מילגרום, ויקרא א, עמ'
437-436.

2 מעניין סדר הקרבנות שרשב"ם אימץ כאן, שלא כסדר הפסוקים. יש
הגיון בדחיית קורבן המנחה לסוף הרשימה – ואף הרמב"ם ביד החזקה
נהג כך – שהרי היא קורבן מן הצומח בשונה מהזבחים. למרות הגיון
זה, בשתי רשימותיה בחרה התורה בארגון אחר.

מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים מֵאֲשֵׁי ה' (ב', ג', וּבְדוּמָה: ב', י'; ו', י-יא). ישראל מביא את מנחתו למזבח, והכוהנים אינם מקבלים מידו מאומה.

עם זאת, תחילתו של הפסוק דווקא מתאימה מאד לאווירה זו של קורבן המנחה – "זאת מִשְׁחַת אֶהְרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאֲשֵׁי ה'". הצירוף "מאשי ה'" הוא הרי אותו הצירוף שמוזכר ביחס למתנת הכוהנים מהמנחה – "קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים מֵאֲשֵׁי ה'". כיצד אפשר אפוא לשלב את שני ההיגדים יחדו ולראות את מתנת הכוהנים שבאה להם גם 'מאשי ה' ושהיא גם 'מאת בני ישראל'?

ייתכן שהתשובה פשוטה למדי. המסקנה המתבקשת היא שבחתימה הראשונה (פסוק לה-לו) משולבים שני תיאורים שונים של מתנות כוהנים מהקורבנות, בהתאמה לחלוקה המרכזית של פרשתנו – קודשי קודשים מכאן וזבח שלמים מכאן. נקל להשוות בין שני ההיגדים הללו:

"זאת מִשְׁחַת אֶהְרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאֲשֵׁי ה' בְּיָוֶם הַקָּרִיב אֲתֶם לְכַהֵן לָהּ"
(לה).

"אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָתֵת לָהֶם בְּיָוֶם מִשְׁחֹו אֲתֶם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"
(לו).

שני ההיגדים מתארים את הזכויות שיש לכוהנים מאז אותו יום שבו הם התקדשו לתפקידם. ההיגד הראשון מתאר מתנות "מאשי ה'", ואילו ההיגד השני מתאר את מתנותיהם "מאת בני ישראל". הבדל זה, כאמור, נתן את אותותיו לאורך הפרשה כולה: את בשר הקורבנות שמקבלים הכוהנים מקודשי קודשים הם מקבלים כמתנת גבוה ואוכלים אותו כבאי כוחו של המזבח. הבעלים מביא קורבן למקדש והוא יוצא מרשותו ועובר לרשות גבוה: חלקו הולך למזבח וחלקו הולך לכוהנים. לעומת זאת, בזבח השלמים, הקורבן נותר ברשותו. חלק הולך למזבח אך שאר הבשר נותר אצלו והוא האוכל אותו. לפיכך גם החזה והשוק שמעביר הבעלים לכוהן הם מתנות משלו (גם אם החזה עובר במזבח בדרכו לכוהן, עדיין ברמה העקרונית זו מתנה שמגיעה מהבעלים). יושם לב לדיוק הלשון בפסוק: את המתנות הללו **צִוָּה ה'** לתת להם. הוא לא 'הנותן' (כפי שנאמר לפני כן, ז', לד), אלא 'המצווה' את ישראל לתת לכוהנים את חלקם.

מסקנת הדברים היא שצודק אפוא רשב"ם בטענה שהחלק הראשון בפסוק חותם את חלק הכוהנים מהקורבנות כולם, או אם נדייק, מקודשי הקודשים

רק במתנת החזה והשוק מזבח שלמים. חתימה חגיגית כזו מתאימה יותר לחתימת הדיון כולו, בקורבנות כולם.

לפי קריאה זו, לפנינו שתי חתימות לפרשה כולה: החתימה הראשונה מתרכזת במתנות הכוהנים מהקורבנות והחתימה השנייה מתמקדת בתורות הקורבנות שהצטווה משה ללמד את ישראל כולם.

עם זאת, מילגרום טען שעדיף לקרוא את החתימה הראשונה שבפרשתנו כמוסבת על זבח השלמים בלבד.⁴ לדעתו, מאחר שמדובר בהקטרת חלבים של זבח שלמים מתאים לכנות אותם בלשון רבים – "מאשי ה'", בהתאמה ללשון פרשתנו העוסקת בזבח שלמים: "יָדְיוּ תְּבִיאֵינָה אֶת אֲשֵׁי ה'" (ז', ל).

שתי הוכחות מעניינות מביא מילגרום לשיטתו: ראשית, לטענתו יש קורבן אחד ברשימת הקורבנות שבפרשה שלא ניתן להגדירו כ"אשי ה'", הלוא הוא קורבן החטאת שאיננו מוגדר בשום מקום "אשה לה". ממילא מסתבר שהחתימה שעוסקת בקורבנות שהם אשי ה' אינה רואה מול עיניה את החטאת (אלא את זבח השלמים בלבד).

שנית, הפסוק עוסק במתנות הכוהנה שמקבלים הכוהנים מישראל – "מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם". ניסוח זה מתאים במיוחד לחזה והשוק שמקבלים הכוהנים מזבח השלמים, שהוא מתנת ישראל להם. מוזר לכנות את בשר החטאת והאשם כמתנה מישראל; זוהי מתנה שה' נתן להם. יש גם לזכור שהצירוף "מאת בני ישראל" אכן נזכר לפני שלושה פסוקים (ז', לד) בהקשר של מתנת החזה והשוק מזבחי שלמי בני ישראל.

אני מבקש להציע ששתי העמדות צודקות, אך ביחס לחלקים שונים בפסוק. נפתח בהוכחות של מילגרום, שאחת מהן באמת חזקה ביותר. העובדה שהחטאת אינה מוגדרת "אשה לה" אכן מלמדת הרבה על אופייה ועל תפקיד הקרבת דמה כדם חיטוי ולא כדם מוקטר. אולם אין זה אומר שלא ניתן להגדיר גם את החטאת כאשה לה, עת מתמקדים בהקטרת החלבים. בהקשר זה, החטאת מוקטרת כשאר הקורבנות, והיא מיועדת לאש גבוה. לפיכך, בחתימה כללית כזו אינני סבור שזו בעיה לכלול גם את החטאת בתוכה.

אולם צודק מילגרום, שמוזר לכנות את מתנות הכוהנים מהקורבנות כולם כמתנה מאת ישראל. ודאי קשה הדבר להיאמר ביחס למנחה, שבפסוקים מודגש כמה פעמים שהיא ניתנת לכוהנים כמתנה מאש המזבח: "וְהַנּוֹתֵרֶת

האש האוכלת על המזבח. רשימת הקורבנות השנייה הנחתמת כאן מזכירה לקורא את שני המקומות הגיאוגרפיים הללו שהקשר ביניהם מספר את סיפור התגלות ה' בתוך מחנה ישראל ורצונו לגור בתוך המחנה. המשכן הנרמז בחתימה השנייה הוא המשכו או שיקופו של הר סיני הנרמז בחתימה השנייה. הכוהנים המקבלים את חלקם ואוכלים את הקורבנות הם נציגיה של אש ה' האוכלת בראש ההר ובראש המזבח. כזכור, כבר במעמד הר סיני נדרשו הכוהנים להתקדש ולעלות (עלייה חלקית) בהר המקודש: "וְגַם הַכֹּהֲנִים הִנְגָּשִׁים אֶל ה' יִתְקַדְּשׁוּ פֶּן יִפְרֹץ בָּהֶם ה'" (שמות י"ט, כב); "וְאֶל מִשֶּׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה' אֲתָה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק" (שמות כ"ד, א).⁵

גם במעמד הר סיני, תפקידם של הכוהנים (ושל הזקנים שהצטרפו אליהם) התמקד באכילת הקורבנות: "וַיִּחְזְוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֵּאָכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ" (שמות כ"ד, יא). לפיכך, אכילת הכוהנים מהקורבנות המפורטת בפרשתנו נחתמת באזכור הר סיני דווקא, ובכך היא מהווה המשך לראיית האש האוכלת בראש ההר.

הכוהנים מקבלים את חלקם מאשי ה' (קודשי קודשים) או בצו ה' (קודשים קלים); ביך כך ובין כך, אכילתם היא "חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם", כמו אש ה' האוכלת על המזבח תמיד.

• כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולפרופ' יונתן גרוסמן
 • עורך: בנימין פרנקל, תשע"ט
 • בית המדרש הוירטואלי
 • מיסודו של
 • The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
 • האתר בעברית: <https://etzion.org.il/>
 • האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 • משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 • דוא"ל: office@etzion.org.il

כולם. צודק גם מילגרום שהחלק השני שבפסוק רואה מול עיניו דווקא את זבח השלמים. אך לא מטעמו של מילגרום הסבור שזה חלק אורגני מפרשת זבח השלמים, אלא מפני שהחלוקה בין רמת קדושת הקורבנות כה משמעותית בפרשה זו, שהיא נותנת את אותותיה גם בפסוקי החתימה. אלו מסעות שונים של מתנות כהונה.

יש לשים לב, שמאחר שאנחנו מאמצים את קריאת רשב"ם, מסתבר שאחד מנושאי הפרשה המרכזיים הוא חלק הכוהנים בקורבן. כך בחרה התורה לחתום את הפרשה (חתימה ראשונה) והדבר מלמד הרבה על חשיבות העניין. כפי שכבר שיערנו, אכילת הכוהנים את הקורבנות בפרשייה זו איננה רק שכר עבודה, אלא המשך אכילת המזבח, ועל כן אכילתם מפוענחת כדבר מהותי בעולם הקורבנות שבפרשה זו. באכילת הכוהנים ממשיך הקורבן את מסע הקרבתו.

מילואים וסיני

על רקע דברים אלו ניתן לדון בזיקה בין שתי החתימות של פרשתנו. כאמור לעיל, שילוב שתי חתימות זו לצד זו כבר מזמין השוואה ביניהן, אך הסגנון הזהה של שתיהן מעודד עוד את ההשוואה. ברצוני להסב את תשומת הלב במיוחד להשוואת שני המקומות הרמוזים בשתי החתימות. החתימה הראשונה מזכירה שוב ושוב את ימי המילואים – את ימי משיחת אהרן ובניו אשר 'הוקרבו לכהן לה': "זאת מִשְׁחַת אֶהְרֹן וּמִשְׁחַת בְּנָיו מֵאֲשֵׁי ה' בְּיוֹם הַקָּרִיב אֲתֶם לְכַהֵן לֵה'. אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְתַת לָהֶם בְּיוֹם מִשְׁחוֹ אֲתֶם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם" (לה-לו). לא מיותר להזכיר שהפרשה הבאה העומדת בפתחנו, שמשולבת מיד לאחר פסוקי חתימה אלו, היא פרשת ימי המילואים, ויש באזכורם האינטנסיבי כאן מעין שרשור של הפרשיות זו לזו.

לעומת זאת, החתימה השנייה מעתיקה את הקורא מעולם המשכן, משיחתו ומשיחת הכוהנים העובדים בו ומציבה אותו בעבר – למרגלות הר סיני: "זאת התורה... אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי בְּיוֹם צִוּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם לֵה' בְּמִדְבַר סִינִי" (ז, לה-לח). אכן, הציווי על ימי המילואים נאמר בהר סיני ועל כן אין בדבר זה סתירה כלל. אולם, אין זה מקרי ששתי החתימות מבליטות שני מקומות שונים ויוצרות ביניהם קשר. מאחר שכבוד ה' התגלה לעיני בני ישראל בהר סיני כאש אוכלת, הרי שייצוג מתמיד להתגלות זו הוא

איתמר אלדר, שטען שיש לקרוא אותם יחדו: "מעמד הר סיני והגבלותיו", **מגדים** לו (תשס"ג), עמ' 9-23.

5 על יחס הציוויים הללו (שהראשון שבהם נזכר לפני עשרת הדברים והשני בחתימת פרשת משפטים), ראו במיוחד את הצעתו של הרב